

گل‌های سرخ سارا یوو

به سوی راهی برای حفظ یاد

عنرا یونسوویچ
ترجمه محمد کریبی

دفتر ادبیات و هنر مقاومت

گل‌های سرخ سارا یوو
به سوی راهی برای حفظ یاد

عذرا یونسوویچ / ترجمہ محمد کریمی

ویراستار فنی: محبوبہ قاسمی ایمحہ

اپ، صحافی ولیتوگرافی: واژه پرداز اندیشه - چاپ اندیشه

جاء اول: ۱۳۹۶

نمبر خانہ: ۱۱۰ نسخہ

۹۷۸-۶۰۰-۰۳-۰۱ ۴: یک

Junuzović, Azra / آزرا

عنوان و نام پدیدآور: **های سرخ سارایو: به سوی راهی برای حفظ یاد /**
عذرا یونو هویچ؛ ترجمه محمد کریمی؛ [برای] دفتر ادبیات و هنر مقاومت.
مشخصات نشر: تهران: نشر ثالث، ۱۳۹۵.

مشخصات: تهران: شرکت انتشارات سورہ مهر، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهره: ۵۱۴۰

شاپک: ۴-۶۴۳-۰۳-۰۰-۶-۱

وضعیت فهرست نویسی

بادداشت: عنوان: اصل:

= Sarajevo roses:

Sarajevske ruže: politika sjećanja = Sarajevo roses:
towards politics of remembering. c2006

موضوع: جنگ یوگسلاوی، ۱۹۹۱-۱۹۹۵ م. -- نویسنده: سارا ادمو

-- خسارت و خرابی ها

موضوع:

lage —

Yugoslav War, 1991-1995-- Destruction and pillage --

Hercegovina – Sarajevo

موضوع: ساریو (پوستی و ہرزہ گوین) -- تاریخ: ۱۹۷۶-۱۹۷۷

موضوع:

موضوع:

Sarajevo (Bosnia and Herzegovina) – History – Siege

1992 - 1996

شناسه افزوده: کیم، محمد، ۱۳۸۰ - متوجه

شماره ۱۵۰، ترجمه: محمد، ۱۵۰، مترجم

سازمان تبلیغات اسلامی، حوزه هنری، دفتر ادبیات و هنر

مقاومت

دہمندی، کنگ ۵: ۱۳۹۵، ۹۷، DB ۱۳۱۳/۳۲/

دومیندی دیوار: ۹۴۹/۷۴۲

چهاره کتاب شناسی: ۴۵۶:۵۶۰

شماره: تهران، خیابان حافظ، خیابان ششم، پلاک ۲۳

صندوق، سنة: ۱۱۴۴-۱۵۸۱۵

لقن: ۶۱۹۴۲ سامانه پامک: ۳۰۰۰۸۳۱۹

فکس: ۶۶۴۶۹۹۳ (بج خط) ۶۶۴۶۹۹۱

www.soremeheri

W W W . S O O T E M E N T .

فهرست /

۸	سخن ترجم
۱۵	پیشگفتار نسبه فارسى
۲۱	پیشگفتار
۲۱	خاطره شهرى '۹۰ به نبدى بود
۳۱	سپاس
۳۳	مقدمه
۳۹	فصل اول: یادکرد جنگ اخیر در یوسنى و مرزگورین
۵۱	روش شناسى پژوهش
۵۷	جنگ در روزنامه‌ها
۶۷	جنگ در فیلم‌ها
۷۱	جنگ در متون درسى
۷۵	فصل دوم: اهمیت مکان‌هاى یادمان در فرايند یادکرد
۷۷	یادبودها
۸۱	یادبودها در گذشته
۸۷	مکان‌هاى یادمان در امروز
۹۱	یادمان‌ها؛ سياست در مقابل هنر / ضدیادبودها
۱۰۳	یادبودها؛ خاطره در برابر تاریخ

- یادبودها؛ مکان‌های یادکرد ۱۱۱
- مکان‌های گرامیداشت در بوسنی و هرزگوین ۱۱۵
- مکان‌های گرامیداشت در سربرنیتسا و کواچی ۱۲۱

- فصل سوم: گل‌های سرخ سارایوو؛ پُر کردن چاله‌های انفجار با رنگ سرخ ۱۳۷
- گل‌های سرخ سارایوو؛ پُر کردن چاله‌های انفجار با رنگ سرخ ۱۴۰
- زبان ظریف گل‌های سرخ سارایوو ۱۴۶
- گزارش رسمی ۱۵۴
- نجات کورتو، آفریننده گل‌های سرخ ۱۵۶

- فصل چهارم: پژوهش و توضیح ۱۶۳
- گل‌های سرخ در چه زمانی به وجود آمدند؟ ۱۶۶
- ایجاد ندگار، ندگانه گل‌های سرخ ۱۷۱
- وجه نامادین گل‌های سرخ سارایوو؛ رابطه آن‌ها با نام، شکل، و رنگ ۱۷۶
- گل‌های سرخ به رنگ اشاره می‌کنند ۱۸۰
- گل‌های سرخ به قربانیان اشاره می‌کنند یا «ما»؟ ۱۸۳
- گل‌های سرخ از اهدای سارایوو می‌گویند ۱۹۰
- گل‌های سرخ به افرادی که شهر را گوله‌باران کردند اشاره می‌کنند ۱۹۱
- گل‌های سرخ درباره جنگ چه می‌گویند ۱۹۳
- گل‌های سرخ به این روایت اشاره می‌کنند: «این بلا واقعاً به سرمان آمد» ۱۹۵
- گل‌های سرخ می‌گویند: «باید به یاد داشت» ۱۹۸

- فصل پنجم: نتیجه‌گیری ۲۰۱
- گل‌های سرخ سارایوو و سیاست‌های یادکرد ۲۰۳
- پسگفتار ۲۰۹
- آیا می‌توانیم از «گذشته» درس بگیریم؟ ۲۰۹
- معرفی نویسنده ۲۱۲

پیشگفتار

خاطره شهری که رو به نیستی بود

ریشه‌های این آسایش هیچ‌گاه بدبختی را آرزو نمی‌کند، مگر اذهان بیمار. زیرا ما بدبختی را با سرگشتگی، بدگمانی، و به ناگزیر اندوه احساس می‌کنیم و آنگاه که به گذشته اندوه‌بار خود می‌نگریم، به آنچه در خیال داشته‌ایم رجوع می‌کنیم - به آینده - و روح آدمی می‌تواند چنین کند و این باقی است.

نویسنده این کتاب، که در جایی بسیار دور از بوسنی با جنگ روبه‌رو می‌شود، تلاش می‌کند با بهره‌گیری از اطلاعات مختصر و نامشخصی که از رسانه‌های عمومی به دست می‌آورد دریابد در آنجا چه می‌گذرد. برخی از نخستین خبرها پاره‌فیامه‌ای بود از شهر بمباران‌شده سارایوو. در دوران کشتار در شهر، بسیاری کشته شدند و جای چاله‌ها با رنگ سرخ پُر شد و آن تصویر به خاطره شهری که رو به نیستی بدل شد. خاطره گل‌های سرخ شهر را چنان کرد که دست، چنان که بود، در حقیقت، چنان که می‌ماند؛ درست مانند امروز. زیرا این آدمی است که یک مکان را شاخص می‌کند و بدون او آن مکان

دیگر نشانه چیزی نیست. امروز، با آنکه واژه گل^۱ از فرهنگ ترکی گرفته شده، ما از این واژه برای اشاره به گل سرخ^۲ استفاده می‌کنیم، مثل نام گل بهار^۳ برای رُز سفید یا سرکه گل^۴ که حاوی گلبرک‌های گل سرخ برای درمان میگرن است یا مثل «هیچ گلی بی خار نیست، هیچ عشقی هم بی سختی نیست»^۵ ... گنجینه فرهنگ گل‌ها طی قرن‌ها گرد آمده است. در کنار مسجد [قاضی خسرو] بیگ، در قرن شانزدهم، خیابانی ایجاد شد و در سمت شرق آن حیاط بزرگی بود که ... ونی گل‌آگینه^۶ خوانده می‌شد. در ادامه آن خیابان یک خان قدیم بود. در پایان قرن هجدهم و آغاز قرن نوزدهم، فردی

۱. (dʒəʊl) از آن‌ها که در شینه تاریخی بوسنی فرهنگ اسلامی از طریق خلافت ترکان عثمانی به این سرزمین پخش شده، زبان این سرزمین نیز از زبان ترکی تأثیر پذیرفته است. از این رو، نویسنده واژه فارسی «گل» و ترکیبات آن را، که در روند تأثیرپذیری فرهنگی عثمانی از فرهنگ و تمدن ایرانی، زبان ترکی وارد شده، واژگان ترکی تلقی کرده است. بدین سبب، نویسنده از تکرار «ن» به جای «گ» استفاده کرده است. در ادامه، عین واژگان همراه تلفظ آن‌ها در بوسنیایی ذکر می‌شود مترجم

2. rose

3. dūlbahar (dʒəʊlbæħa:r)

4. dūl sirçe (dʒəʊl sɜ:rtʃe)

5. dūl tekensiz, jar engelsiz olam > 'dʒə' tekensiz, ya:r engelsiz ɔ:lɑmɪs)

۶. Beys (Gazi Husrev - bey). مجموعه قاضی خسرو بیگ در سارایوو (تصویر ۱-۰) یکی از مهم‌ترین مجموعه‌های عثمانی در بالکان است. این مجموعه در نیمه نخست قرن شانزدهم میلادی (۱۵۳۰) ساخته شده است. این مجموعه شامل مسجد، مدرسه قرآن، خانقاه، نوانخانه، مسافرخانه، کتابخانه، خان، بازار، حمام عمومی و ده بنیاد است. قاضی خسرو بیگ حاکم عثمانی در بوسنی بود و در توسعه شهر سارایوو بهره‌ای از استعداد معماری خود بسیار کوشید. اسناد وقف موجود نشان می‌دهد که عده بسیاری در ساخت و نگهداری این ابنیه نقش داشته‌اند و منابع مالی آن از محل درآمد کشاورزی منصفه فراهم شده است. این مجموعه، از آنجا که مهم‌ترین نماد فرهنگ و هویت مسلمانان بوسنی بود، در جریان جنگ‌های داخلی از جمله اهداف مهاجمان برای ویرانی بود (منبع، کتابخانه دیجیتال معماری: <http://archnet.org/sites/3674>) - مترجم

7. Đulagina čikma (dʒəʊlɑɡɪno tʃɪkmo)

۸. han (ħan). در اینجا خان، در واقع، صورت مختصر شده جلوه‌خان است که به معنای پیشگاه و میدانگاه جلوی در خانه یا زمین مسطحی است که پیش در خانه‌ای باشد. املاي فوق ناشی از آن است که در تطور گویش‌ها از فارسی به ترکی و از ترکی به بوسنیایی صدای «خ» به صدای «ه» تبدیل شده است. مثلاً نام خسرو به صورت Husrev نوشته و خوانده

به نام گل مصطفی^۱ مستأجر آن بود. به خاطر نام این مستأجر، که مدت مدیدی در آنجا ساکن بود و شهرتی به هم زده بود، نام جلوخان^۲ شکل گرفت و بعداً «گل آگین خان» از آن ساخته شد.^۳ در ۱۸۹۵، نام امروزین این خیابان، گل آگینه^۴، ظاهر شد. اغلب اوقات، در همه باغ‌ها و حیاط‌ها گل سرخ را می‌کاشتند تا از آن نوعی شینی به نام گل به شکر^۵ برای پذیرایی از مهمان‌ها درست کنند. گل سرخ در دیگر نقاط نیز از گذشته دور گل باارزشی بوده است. مریم باکره نیز بی ارتباط با گل سرخ نیست، زیرا او را «گل بی‌خار» نیز می‌نامند. یک افسانه کهن به نقل از آمبروس مقدس^۶ (راهب و اسقف ۳۴۰ - ۳۹۷) می‌گوید که تا پیش از نخستین گناه انسان گل سرخ بی‌خار^۷ روییده است.

در هنر نقاشی ایتالیایی، نام^۸ مریم باکره مریم مقدس گل سرخ^۹ است و در آن مریم گل سرخی در دست دارد. گل سرخ نماد شهادت است و رُز سفید نماد^{۱۰} آن است. در عصر کهن به ونوس (آرودیت)^{۱۱} گل سرخ هدیه شد.

می‌شود. البته، نمی‌توان دقیقاً صدای «ه» در فارسی را با حرف h در یونانیایی در نظر گرفت. منابع آواشناسی در زبان یونانیایی این صدا را چیزی شبیه صدای حرف z در زبان اسپانیولی دانسته‌اند که صدایی از ته حلق و مابین «ه» و «ح» در فارسی است. - مترجم

1. Gül Mustafa (Gül Mustafa)

2. Gülöv h... (dʒɛˈləv...)

۳. نویسنده، به سبب ناآشنایی با ریشه فارسی واژگانی که از آن‌ها سخن می‌گوید، تلمذ - «جُل» در ترکی برای واژه فارسی «گل» در نام «گل مصطفی» را، که به زعم وی «جُل مصطفی» است، ریشه واژه جلوخان تلقی کرده و در ادامه «جُل آگین» را هم منبعث از آن دانسته است. - مترجم

4. Bulbul ulica (dʒɛˈvulɒno ɒvɪtɪso)

5. avlijama (ɒvɫɪjɒmɒ)

6. dulbešečar (dʒɛˈvulɒbefetʃer)

۷. Saint Ambrosius (تولد حدود ۳۳۷ - ۳۴۰، مرگ ۴ آوریل ۳۹۷). آمبروس مقدس اسقف میلان بود (تصویر ۲۰۰). او یکی از برجسته‌ترین شخصیت‌های مذهبی در قرن چهارم میلادی به شمار می‌رود و یکی از چهار نظریه‌پرداز نخست در کلیساست. - مترجم

8. Santa Maria della Rosa

۹. Venus (Aphrodite). ونوس در اسطوره‌های رومی ایزدبانوی عشق و زیبایی و باروری است

رنسانس گل سرخ را به سبب زیبایی و عطرش به ونوس منتسب کرد و خارهایش نمادی از زخم‌های عشق تلقی شد (ونوس و گل سرخ)^۱. نقاشان دوره سمبولیسم^۲ تا اواخر قرن نوزدهم بر آن بودند که یگانه رابطه انکارناپذیر هنرمند با واقعیت ذهنیتی است که او از واقعیت ارائه می‌کند و امروز ذهنیت به واقعیت بدل شده است. سمبولیسم زبان واقعی گل‌ها را ساخت. پل ورنل^۳ گل‌های سرخ پت‌رده را، که بسیار دوست می‌دارد، به پای اسفینکس^۴ می‌ریزد. ادمون امان-ژان^۵، یکی از سمبولیست‌های محبوب فرانسوی، اثر مشهور خود را در ۱۸۹۱ رایحه یا زنی با گل سرخ^۶ نام می‌نهد. حتی یلی از زردن معماری معاصر، فرانک لوید رایت^۷، نیز در

و در اسطوره‌های زبان شصت برابر او آفرودیت نام دارد. - مترجم
 ۱. *Janus and the Rose* اثر ژرژ گیگس (Giorgio Ghisla) (۱۵۲۰ - ۱۵۸۲)، آن را خلق کرده است. که قلم‌زن ایتالیایی، جورج گیگس (Giorgio Ghisla) (۱۵۲۰ - ۱۵۸۲)، آن را خلق کرده است. در این تصویر ونوس در لابلای شاخ و برگ و گل‌های یک درختچه گل سرخ تصویر شده است. - مترجم

۲. *symbolism* سمبولیسم یا نمادگرایی مکتبی است که در آن از سمبول‌ها (نمادها) برای بیان اندیشه و احساس بهره گرفته می‌شود. - مترجم

۳. *Paul Marie Verlaaine* (۱۸۴۴ - ۱۸۹۶)، شاعر فرانسوی، از برجسته‌ترین پیروان جنبش سمبولیسم (تصویر ۵۰). او از نقاشی در شعر خود تأثیر پذیرفت و پس از ویل دورانت لقب ملک الشعرا فرانسه را به خود اختصاص داد. در اینجا، نمادین به یکی از نقاشی‌های او اشاره می‌کند. - مترجم

۴. *Sphinx*. اسفینکس یا ابوالهول (تصویر ۶۰) نام تندیس است که سر آن زن و بدن حیوان چون شیر دارد. این تندیس در فرهنگ باستانی بین‌النهرین، ایران، مصر و یونان پیشینه داشته و بعدها در پیکرتراشی دیگر فرهنگ‌ها تأثیرگذار بوده است. بر اساس نوشته‌های احتمالاً به اسفینکس در یونان اشاره می‌کند. در اسطوره‌های یونان، اسفینکس گهگاه شهر تبس (Thebes) بوده که سر زن و بدن شیر داشته است. او کسانی را که نمی‌توانستند به معمای او پاسخ دهند می‌کشته است. معمای او را اودیپ (Oedipus) پاسخ می‌دهد و آنگاه اسفینکس خود را می‌کشد. - مترجم

۵. *Edmond-Francois Aman-Jean* (۱۸۵۸ - ۱۹۳۶)، نقاش سمبولیست فرانسوی (تصویر ۷۰). او به سبب پرتره‌هایش از زنان معروف است. او از نقاشی ژاپن تأثیر پذیرفت و از دوستان پل ورنل بود. - مترجم

۶. *Odour/ Woman with the Rose* (تصویر ۸۰)

۷. *Franc Lloyd Wright* (۱۸۶۷ - ۱۹۵۹)، از مشاهیر معماری آمریکا و مؤسس بنیادی به نام خود

آثار نخستین خود به استفاده از نقش گل سرخ در حجاری‌ها و کنده‌کاری‌ها دلبستگی داشت.

در فصل نخستین این کتاب، نویسنده بیشتر به «خاطره» خود از جنگ می‌پردازد. در این زمینه، وقتی او به‌دقت به بررسی اطلاعات در دسترس دربارهٔ این دورهٔ زمانی می‌پردازد، درمی‌یابد آنچه در دست دارد فقط مبتنی بر اطلاعات متعدد اما جسته و گریخته است که امکان‌پذیر نیست. گزینش چندانی از میان آن‌ها وجود ندارد. او، با آگاهی از این عصبان، به نتایجی می‌رسد که نمی‌توانیم به درستی آن‌ها اطمینان کامل داشته باشیم. یا آن‌ها را کاملاً تحلیل‌شده تلقی کنیم. با وجود این، این اثر می‌تواند ارزشی نیست که در ژانر مستند نوشته شده باشد. متن او پر از هیچ و غلط‌های از دلش برآمده است؛ و اینکه او مکان‌های یادبود را «گل‌های سرخ سارایوو» می‌نامد گواهی است بر خواسته‌ای که از دل برآمده است.

نویسنده، به دنبال گردآوری اطلاعات موجود در مطبوعات، با چیدن رویدادها کنار یکدیگر، در صدد زک واقعیات برمی‌آید؛ رویدادهایی که مشخصاً به سبب شرایط جنگی در شمار اندکی از روزنامه‌ها به طور گزینشی انعکاس یافته‌اند. «یوره» نیز فصل «جنگ در فیلم‌ها» از بخش‌های جالب این فصل است که در آن نویسنده مهارت‌های زیستن را به یک فیلم تشبیه می‌کند؛ چنان‌که در واقع وجود داشت.

فصل دوم، با نام «اهمیت مکان‌های یادمان در فرایند یادکرد»، چارچوبی است برای کشف مکان‌های یادبود و اهمیت آن‌ها در امر

برای طراحی و اجرای پروژه‌های معماری (تصویر ۹۰). او بیش از هزار بنا را طراحی کرد و بیش از پانصد مورد از آن‌ها را به اتمام رسانید. کاخ مروارید مهرشهر کرج از طراحی‌های بنیاد اوست. - مترجم

یادآوری. نویسنده از خود می پرسد چگونه یک بنای یادبود را باید تعریف کرد و نقش آن را در فرایند یادآوری بیان کرد؟ و در این معنا او گل های سرخ سارایوو را، به منزله نشانه های بارز تسخیر سارایوو، تحلیل می کند. تحلیل روشن و اصولی مکان های یادبود و «خاطرات گردآوری شده» مفاهیم روایت را به وجود می آورند و به خاطره جمعی تبدیل می شوند. در فصل سوم نمادهای زمانه ای که پشت سر نهاده ایم و باید به ۱. بمانند، از طریق تحلیلی نقادانه و خاص، با بررسی مکان های یادبود، همچون سریر نیتسا^۱ و کواچی^۲ ریشه می دوانند. پدیده «گل های سرخ سارایوو» تحلیل می شود. آن ها دیگر گل نیستند، بلکه گل هایی از سر اهریمن اند و این تفکری روشن فکرانه است که دوام نمی آورد. آن ها به معنای آن اند که شهروندان سارایوو در آنجا بوده اند و آنجا باقی مانده اند.

نویسنده این کتاب در فصل چهارم با زبان گل های سرخ درباره شهر سخن می گوید. این فصل را و جایگاهی را که برای خود می خواهد باز می شناسد.

این نوشته درباره شهر سارایوو، آسانی از دلدادگی به این شهر، به گل سرخ هایش، و به خود ماست. چنین شهری شادمان است. ما در چنین شهری، در شهر خود، شادمانیم.

نجات کورتو^۳

سارایوو دسامبر ۲۰۰۵

1. Srebrenica

2. Kovači

۳. Kurto adžNed، در ۱۹۴۵ در سارایوو به دنیا آمد (تصویر ۱۰-۱۰). او فارغ التحصیل دانشکده معماری سارایوو بود و دکتری خود را در دانشگاه زاگرب در ۱۹۸۸ با موضوع «هنر نوین معماری در سارایوو» زیر نظر نوین شگوییچ دریافت کرد. نجات کورتو استاد دانشکده معماری و مدرس فرهنگستان هنرهای زیبای سارایوو بود. او در چندین طرح بزرگ معماری، پژوهشی، و نظری مشارکت داشت. در آثار او می توان تأثیر معماری شهرهای